

कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध
क्षमताको अध्ययन

खगेन्द्रा आचार्य

परीक्षा रोल नं. : २१४०२४२ (२०६९/२०१३)

क्याम्पस रोल नं. ३९

त्रि.वि.द.नं. : ९-२-२१४-६३५-२००६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा विषयको (ने.पा.शि. ५९८)
पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षण समिति

इन्द्रपुर-४, मोरङ

२०७०/२०१४

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको नेपा. शि. ५९८ को प्रयोजनका लागि प्रस्तुत कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा शोधार्थी खगेन्द्रा आचार्यले मेहनतका साथ तयार पार्नुभएको हो । यस शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधकार्यलाई मूल्याङ्कनका लागि विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

मेघनारायण श्रेष्ठ

शोध निर्देशक

उप-प्राध्यापक

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

इन्द्रपुर, मोरङ

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

मिति : २०७०।१।९

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ को प्रयोजनको लागि प्रस्तुत “कक्षा ७ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्र आदरणीय गुरु उपप्रा. मेघनारायण श्रेष्ठको निर्देशनमा तयार पारेकी छु । विभिन्न किसिमका कार्यालयीय र व्यावहारिक व्यस्तताका बावजुत पनि मलाई सल्लाह, सुझाव र आवश्यक निर्देशन दिनुहुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरु उपप्रा. मेघनारायण श्रेष्ठ ज्यूप्रति सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

त्यसैगरी प्रस्तुत शोधपत्रलाई प्रशासन र विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी सम्पन्न गर्न अनुमति दिने विभागीय प्रमुख उपप्रा. अमृत आचार्य ज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सहयोग पुऱ्याउनुहुने नेपाली भाषा शिक्षा विभागका आदरणीय गुरुहरू सहायक क्याम्पस प्रमुख प्रेमप्रसाद भट्टराई र गेहेन्द्र खनाल ज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी सुकुना बहुमुखी क्याम्पसका नेपाली भाषा शिक्षण समितिकासम्पूर्ण प्राध्यापक वर्गप्रति हृदयदेखि नै हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र सम्पन्न गर्नको लागि सहयोग गर्ने साथीहरू यशोदादेवी दुलाल, तेजेन्द्र राई, कविता थापा, विज्ञान राउतप्रति विशेष धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा उपयुक्त सल्लाह, सुझाव र हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरा श्रीमान चन्द्रप्रसाद सुवेदी तथा छोरा रोजित सुवेदी साथै परिवार प्रति विशेष कृतज्ञ छु । यस शोधपत्रलाई मूर्तरूप दिनका लागि शोधपत्र टाइप तथा प्रिन्ट आउट गरिदिनुहुने श्री खेमराज सुवेदी ज्यूप्रति पनि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

२०७०।१।६

शोधार्थी

खगेन्द्रा आचार्य

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

इन्द्रपुर, मोरङ

शोधसार

शोधशीर्षक	: कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन
शोधार्थी	: खगेन्द्रा आचार्य
शोधनिर्देशक	: उपप्रा. मेघनारायण श्रेष्ठ
विभाग/क्याम्पस	: नेपाली भाषा शिक्षण समिति, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर, मोरङ
शैक्षिक वर्ष	: २०६७-०७०
पृष्ठ सङ्ख्या	: ७१
जम्मा परिच्छेद	: पाँच

शोधप्रक्रिया

प्रस्तुत शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षण समिति अन्तर्गत ने.पा.शि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि तयार पारिएको हो ।

यस अध्ययनको उद्देश्य कक्षा ७ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्नु हो । मोरङ जिल्ला अन्तर्गत बेलवारी गा.वि.स.का निजी तथा सरकारी विद्यालयहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लैङ्गिक, विद्यालयका प्रकृतिका आधारमा पठनबोध क्षमताको विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रको लागि सामग्री सङ्कलन गर्ने क्रममा प्राथमिक स्रोतको रूपमा मोरङ जिल्ला बेलवारी गा.वि.स. का दुई सरकारी र दुई निजी विद्यालयका जम्मा ८० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ भने गौण सामग्रीका रूपमा सन्दर्भ पुस्तकहरू तथा विभिन्न शोधग्रन्थ, लेख रचनाहरू, पत्रपत्रिकाहरू रहेका छन् ।

पाँच अध्यायमा सङ्गठित प्रस्तुत शोधपत्रमा शोधपरिचय, पूर्वकार्यको समीक्षा तथा सैद्धान्तिक अवधारणाको स्वरूप, अध्ययनको विधि तथा प्रक्रिया, परिणाम तथा छलफल, सारांश, निष्कर्ष र प्रयोगमा विभाजित छ ।

जसमा प्राप्त परिणामको व्याख्या विश्लेषणलाई हेर्दा समग्रमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता उच्च रहेको छ । साथै सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना गर्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता उच्च रहेको छ । साथै छात्रछात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना गर्दा छात्राहरूको भन्दा छात्रहरूको पठनबोध क्षमता न्यून रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

विषय सूची

शीर्षक	पृष्ठ नं.
अध्याय एक : शोधपरिचय	
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याकथन	३
१.३ अध्ययनको औचित्य	३
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	३
१.५ अध्ययनको महत्त्व	४
१.६ अध्ययनको सीमा	४
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा तथा सैद्धान्तिक अवधारणाको स्वरूप	
२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा	५
२.१.१ पुस्तकबाट पूर्वकार्यको समीक्षा	५
२.१.२ शोधकार्यबाट पूर्वकार्यको समीक्षा	६
२.२ पूर्वकार्यको अध्ययनको तात्पर्य/उपयोगिता	१०
२.३ सैद्धान्तिक अवधारणा	११
अध्याय तीन : अध्ययनको विधि र प्रक्रिया	
३.१ अध्ययनको ढाँचा	१५
३.२ अध्ययनको जनसङ्ख्या र नमुना छनोट प्रक्रिया	१५
३.३ तथ्याङ्क सङ्कलनका सामग्रीहरू	१५
३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनका प्रक्रिया	१६
३.५ तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण प्रक्रिया	१६
३.५.१ समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति	१७
३.५.१.१ प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति	१७
३.५.१.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति	१८

३.५.२ समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	१९
३.५.२.१ प्रतिशतका आधारमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	१९
३.५.२.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	२०
३.५.३ समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	२१
३.५.३.१ प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	२१
३.५.३.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	२२
३.५.३.३ समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलना	२३
३.५.३.४ समग्र मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको समूहगत स्थिति	२४
३.५.३.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत दृष्टांश पठनबोध क्षमताको समूहगत स्थिति	२६
३.५.४ तुलनात्मक व्याख्या विश्लेषण	२९
३.५.४.१ विभिन्न समूहबीच पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति	२९
३.५.४.२ पठनबोध क्षमताको लैङ्गिक आधारमा छात्र र छात्राबीच तुलना	२९
३.५.४.३ पठनबोध क्षमतामा विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयबीच तुलना	३०

अध्याय चार : परिणाम तथा छलफल

४.१ अध्ययनको परिणाम	३२
४.१.१ पूर्वकार्यको समीक्षाबाट प्राप्त उपलब्धिहरू	३२
४.२ अध्ययनको छलफल	३५
४.२.१ बोधको परिचय	३५
४.२.२ बोधका प्रकार	३५

४.२.३ पठनबोधको उपयोगिता महत्त्व	३७
४.२.४ पठनबोधका चरणहरू (तहहरू)	३८
अध्याय पाँच : सारांश, निष्कर्ष र प्रयोग	
५.१ सारांश	४०
५.२ निष्कर्ष	४२
५.३ सुझाव	४३
५.४ प्रयोग	४४
५.४.१ नीति निर्माताका लागि	४४
५.४.२ प्रयोग तहका लागि	४५
५.४.३ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू	४६
सन्दर्भग्रन्थ सूची	
कक्षा परीक्षण	

तालिका सूची

क्र.सं.	पृष्ठ नं.
तालिका नं. १	१७
तालिका नं. २	१८
तालिका नं. ३	१९
तालिका नं. ४	२०
तालिका नं. ५	२१
तालिका नं. ६	२२
तालिका नं. ७	२३
तालिका नं. ८	२४
तालिका नं. ९	२६
तालिका नं. १०	२७
तालिका नं. ११	२९
तालिका नं. १२	३०

सङ्क्षेपीकृत शब्द सूची

सङ्क्षिप्त शब्द

नेपा.शि.

गा.वि.स.

अ.प्र.

त्रि.वि.

प्र.ने.श.

मा.वि.

नि.मा.वि.

पूर्ण रूप

नेपाली शिक्षा

गाउँ विकास समिति

अप्रकाशित

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोष

माध्यमिक विद्यालय

निम्न माध्यमिक विद्यालय